

UNIVERSITY OF THE AEGEAN

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΓΡΑΣΙΑ

Τίτλος: “Το ΝΑΤΟ και ο ρόλος του στα περιφερειακά ζητήματα της Μεσογείου”

Εκπόνηση: Σμιτσής Βαλάσης

Ρόδος 2021

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Τίτλος: Το ΝΑΤΟ και ο ρόλος του στα περιφερειακά ζητήματα της Μεσογείου”

Φοιτητής: Σμιτσής Βαλάσης

A.M: 4312017126

Επιβλέπων Καθηγητής: Στριμπής Ιωάννης

Περιεχόμενα

Κατάλογος Συντομεύσεων.....	4
Περίληψη	5
Εισαγωγή	5
Πρώτος Μέρος- Το NATO	7
Οι συνθήκες που οδήγησαν στην δημιουργία του NATO	7
Το καταστατικό του NATO	8
Εξέλιξη NATO.....	11
Δεύτερο Μέρος- Το NATO στη Μεσόγειο.....	16
Εισαγωγή για στο υποσύστημα της Μεσογείου.....	16
Κύρια περιφερειακά ζητήματα της Μεσογείου 1950 – 2021.....	17
Προσφυγικό ζήτημα	17
Πολιτική αστάθεια	19
Όπλα Μαζικής Καταστροφής (Ο.Μ.Κ)	20
Ενεργειακό ζήτημα.....	21
Η συμβολή του NATO στα περιφερειακά ζητήματα της Μεσογείου.....	21
NATO Mediterranean Dialogue	22
NATO PA Mediterranean and Middle East Special Group (GSM)	23
Istanbul Cooperation Initiative	23
Operation Active Endeavour/Sea Guardian	24
NATO De-Confliction Mechanism	24
Συμπεράσματα	25
Πηγές.....	27
Τεκμηρίωση.....	27
Βιβλιογραφία.....	27

Κατάλογος Συντομεύσεων

NATO	North Atlantic Treaty Organization
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοσιαλιστικών Σοβιετικών Δημοκρατιών
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΜΚ	Όπλα Μαζικής Καταστροφής
MCG	Mediterranean Cooperation GROUP
MDWP	Mediterranean Dialogue Work Program
ΟΑΣΕ	Οργανισμός Ασφάλειας και Συνεργασίας για την Ευρώπη
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
ICI	Istanbul Cooperation Initiative
EAPC	Euro Atlantic Partnership Council
PfP	Partnership for Peace
MSO	Maritime Security Operation
NTIP	Naval Treaty Implementation Program
CFE	Conventional Armed Forces
GSM	NATO PA Mediterranean and Middle East Special Group

Περίληψη

Ο Οργανισμός Βορειοατλαντικής Συμμαχίας (NATO) είναι ένας από τους μεγαλύτερους διεθνείς οργανισμούς με στρατιωτικό και διπλωματικό ρόλο. Ιδρύθηκε το 1949 για να σταματήσει τη σοβιετική εξάπλωση στην Ευρώπη και να αποτελέσει ένα βραχίονα της ισχύος των Ηνωμένων Πολιτειών στην Ευρώπη. Προπομπός της δημιουργίας του NATO ήταν το Σύμφωνο των Βρυξελλών που για πρώτη φορά έγινε λόγος για συλλογική άμυνα μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών του Συμφώνου. Μετέπειτα η συλλογική άμυνα (άρθρο 5) θα αποδειχθεί ο ακρογωνιαίος λίθος στον οποίο βασίζεται η ύπαρξη της συμμαχίας. Το 1991 με τη πτώση της ΕΣΣΔ η συμμαχία καλείται να προσαρμοστεί στο νέο διεθνές σύστημα. Για το λόγο αυτό δημιούργησε μια σειρά πρωτοβουλιών συνεργασίας με άλλα κράτη. Η αρχή έγινε με πρώην κράτη του συμφώνου της Βαρσοβίας, σταδιακά όμως επεκτάθηκε και σε άλλες περιοχές, όπως τη Μεσόγειο. Στο δεύτερο μέρος αναλύεται περαιτέρω το υποσύστημα της Μεσογείου, οι κύριοι παράγοντες αποσταθεροποίησης και οι προκλήσεις που το NATO καλείται να αντιμετωπίσει. Μέσα από μια σειρά πρωτοβουλιών στρατιωτικού και πολιτικού χαρακτήρα επιδιώχθηκε η ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των NATOικών χωρών και των χωρών της Μεσογείου.

Εισαγωγή

Κύριο αντικείμενο της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η Βορειοατλαντική συμμαχία (NATO) και ο ρόλος του στα περιφερειακά ζητήματα της Μεσογείου. Εν έτη 2021 ο ρόλος και η χρησιμότητα του NATO τίθεται υπό αμφισβήτηση. Αποκορύφωμα αυτής της αμφισβήτησης αποτελεί η δήλωση του Γάλλου προέδρου Εμμανουέλ Μακρόν το 2019 περί «εγκεφαλικά νεκρού NATO». Μεγάλη μερίδα των επικριτών θεωρούν πως η συμμαχία μένει αμέτοχη και απλώς παρατηρητής στα ακανθώδη ζητήματα που εμπίπτουν της αρμοδιότητας της. Επιπροσθέτως ασκούν κριτική στην ύπαρξη του, καθώς έπειτα τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και τη κατάρρευση της Ε.Σ.Σ.Δ ο κύριος λόγος ύπαρξης της έπαψε να υφίσταται. Στα εβδομήντα δύο χρόνια ζωής του NATO, το διεθνές σύστημα υπέστη αξιοσημείωτες μεταβολές, οι οποίες με τη σειρά τους είχαν αντίκτυπο και στη λειτουργία της συμμαχίας η οποία καλούταν να επιδείξει υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας και αποφασιστικότητας ανταποκρινόμενη στις εκάστοτε συνθήκες. Βάση των παραπάνω δεδομένων διακρίνουμε τρεις διαφορετικές χρονικές περιόδους, βάση των οποίων θα γίνει η διεξαγωγή των συμπερασμάτων:

- **1949-1991** => Το πρώιμο στάδιο από τη δημιουργία της συμμαχίας μέχρι και τη κατάρρευση της ΕΣΣΔ.

- **1991-2001**=> Η περίοδος στην οποία σημειώθηκε η μεγάλη αλλαγή της συμμαχίας με έμφαση στη διπλωματία, το πολιτικό διάλογο και τη συνεργασία.
- **2001-2021** => Ο απόηχος της 11/9, η αρχή του πολέμου κατά της τρομοκρατίας και η μεταβολή των όρων απειλή και ασφάλεια.

Το δεύτερο μέρος της πτυχιακής εργασίας θα ασχοληθεί εκτενώς με τα ζητήματα που απασχολούν τη Μεσόγειο και πως το ΝΑΤΟ προσπάθησε να δώσει λύση σε αυτά. Τα κύρια ερωτήματα που θα απαντηθούν μέσω της έρευνας είναι αν το ΝΑΤΟ έχει θέση στο σημερινό διεθνές σύστημα και πως αξιολογείται μέχρι τώρα παρουσία του, ειδικότερα στο υποσύστημα της Μεσογείου. Δεύτερον, πως αξιολογούνται ειδικότερα οι δράσεις του ΝΑΤΟ στη Μεσόγειο.

Πρώτος Μέρος- Το NATO

Οι συνθήκες που οδήγησαν στην δημιουργία του NATO

Η Ευρώπη έχει βγει από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο με βαριές επιπτώσεις, σε οικονομικό πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Άπαντες στρέφουν τη προσοχή τους στην ανασύσταση, και την επούλωση των πληγών που ο πόλεμος άφησε. Οι παραδοσιακές ευρωπαϊκές δυνάμεις έχουν χάσει τη ισχύ τους, αφήνοντας ένα κενό. Το κενό αυτό τείνουν να καλύψουν οι Η.Π.Α και η Σοβιετική Ένωση που ανέρχονται ως οι νέες παγκόσμιες δυνάμεις, με τη κάθε μια να εισάγει ένα νέες ιδέες και προοπτικές (John, 2002) δημιουργώντας έναν ανταγωνισμό μεταξύ τους για κυριαρχία. Απότοκο του ανταγωνισμού αυτού ήταν λίγα χρόνια αργότερα να ξεκινήσει ο Ψυχρός Πόλεμος¹, που σταδιακά χώρισε την Ευρώπη σε δύο στρατόπεδα. Ο χωρισμός αυτός αφορά όλα τα σκέλη (στρατιωτικό, οικονομικό, πολιτικό).

Το διεθνές σύστημα μετατρέπεται σε αυστηρά διπολικό. Σύμφωνα με τη θεωρία του Kenneth Waltz, τα διπολικά συστήματα είναι αυτά που προσφέρουν μεγαλύτερες εγγυήσεις ειρήνης και ασφάλειας (Jackson & Sorensen, 2006). Τη θεωρία αυτή ήλθε να επιβεβαιώσει η έκβαση του Ψυχρού Πολέμου, αφού αυτός δεν οδηγήθηκε σε γενική σύρραξη. Παράλληλα, η αυξανόμενη δύναμη της Σοβιετικής Ένωσης άρχισε να εγείρει ανησυχίες σχετικά με μια ενδεχόμενη σοβιετική επικράτηση στην Ευρώπη. Οι Η.Π.Α είχαν επιλέξει να ακολουθήσουν μια κατευναστική πολιτική σχετικά με την ΕΣΣΔ, όσον αφορά την Ευρώπη. Η πολιτική αυτή προέβλεπε την αποφυγή δημιουργίας εντάσεων, μια πολιτική που όμως σταδιακά μετεβλήθη. Η αρχή, έγινε μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ². Με το σχέδιο Μάρσαλ, οι Η.Π.Α θα είχαν μια έμμεση παρουσία στην Ευρώπη. Κύριος στόχος του ήταν η παροχή οικονομικής βοήθειας σε ορισμένα ευρωπαϊκά κράτη για την αποκατάσταση των καταστροφών που αυτά είχαν υποστεί λόγω του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η κίνηση αυτή απέβλεπε στη διακοπή της εξάπλωσης του κομμουνισμού στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Οι Η.Π.Α έπρεπε να επιβεβαιώσουν το ρόλο τους ως παγκόσμια υπερδύναμη, κάτι που απέτυχαν να κάνουν στη περίπτωση της Κοινωνίας των Εθνών (Στεφανίδης, 2020).

Με αφορμή την οικονομική ενίσχυση που παρείχε το σχέδιο Μάρσαλ, στην Ευρώπη υπεγράφη το σύμφωνο των Βρυξελλών (17-3-1948). Στο σύμφωνο αυτό συμμετείχαν οι Ιταλία, Μ.

---

¹ Ο όρος Ψυχρός πόλεμος εισήχθη από το Georg Orwell το 1945 στο δοκίμιο του “You and the atomic bomb”. Με τον όρο αυτό ο Orwell περιέγραψε ένα κράτος που βρίσκεται συνεχώς σε μια κατάσταση ψυχρού πολέμου με τους γείτονες του.

² Στις αρχές του 1947 ο πρόεδρος των Η.Π.Α Χάρι Τρούμαν μιλάει πρώτη φορά για το σχέδιο Μάρσαλ, κατά τη διάρκεια ομιλίας του στο πανεπιστήμιο του Πρίνστον. Στις 12 Μαρτίου του 1947 ενώπιον του Κογκρέσου ανακοίνωσε επίσημα το δόγμα Τρούμαν.

Βρετανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Βέλγιο. Οι πέντε αυτές χώρες μέσω του συμφώνου δεσμευόταν αρχικά σε αμοιβαία συνδρομή άμυνας σε ενδεχόμενη επίθεση σε ένα από τα μέλη του Συμφώνου. Μέσω αυτού του συμφώνου η Βρετανία προσπαθούσε να προωθήσει ένα αρχικό σχέδιο ευρωπαϊκής πολιτικής ολοκλήρωσης με εξασφαλισμένη την αμερικανική συνδρομή, σε περίπτωση ανάγκης, για την ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια. Το σύμφωνο διευρύνθηκε και πήρε την ονομασία «Σύμφωνο των Βρυξελλών για την Οικονομική, Κοινωνική, Πολιτιστική Συνεργασία».

Δύο γεγονότα όμως που διαδραματίστηκαν στην Ευρώπη το 1948 είχαν ως αποτέλεσμα την αλλαγή στάσης και την εκκίνηση των διαδικασιών για τη δημιουργία του NATO. Το πρώτο ήταν το πραξικόπημα στη Τσεχοσλοβακία που είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να περάσει στο πλήρη έλεγχο της Σοβιετικής Ένωσης. Το δεύτερο ήταν ο αποκλεισμός του δυτικού Βερολίνου από τη Σοβιετική Ένωση.

Τα δύο αυτά γεγονότα δημιούργησαν φόβο και ανασφάλεια στην Ευρώπη σχετικά με την άνοδο, και ενδεχόμενη κυριαρχία της Σοβιετικής Ένωσης, ενώ παράλληλα έκρουσαν το κώδωνα του κίνδυνου στις ΗΠΑ, οι οποίες αναθεώρησαν τη στάση τους στην Ευρώπη. Για το λόγο αυτό ξεκίνησε μια σειρά διαβουλεύσεων με στόχο τη δημιουργία μιας στρατιωτικής συμμαχίας. Στη συμμαχία κρίθηκε απαραίτητη η συμμετοχή των ΗΠΑ ως μια υπερδύναμη αντίβαρο σε αυτή της ΕΣΣΔ.

Το καταστατικό του NATO

Το NATO βασίστηκε στη θεωρία του θεσμικού φιλελευθερισμού. Οι θεσμικοί φιλελεύθεροι δεν χαρακτηρίζονται από την ακράδαντη αισιοδοξία των ιδεαλιστών πως οι διεθνείς οργανισμοί μπορούν να δημιουργήσουν ένα ειρηνικό και αρμονικό διεθνές σύστημα. Ούτε όμως ασπάζονται την απαισιοδοξία των ρεαλιστών πως οι διεθνείς οργανισμοί είναι φερέφωνα και διεκπεραιωτές των συμφερόντων των ισχυρών κρατών. Έτσι οι οπαδοί του θεσμικού φιλελευθερισμού είναι πως σε ένα υψηλό επίπεδο θεσμών οι αποσταθεροποιητικές συνέπειες της πολυπολικής αναρχίας είναι μειωμένες, ενώ οι θεσμοί αποτελούν ένα forum διαλόγου και διαπραγματεύσεων για τα κράτη (η πρακτική αυτή θα αποτελέσει συνθήκη τακτική για το NATO μεταγενέστερα). Οι θεσμοί προσφέρουν μια ασφάλεια σταθερότητας μέσω των κανόνων που θέτουν και των κυρώσεων που προκύπτουν όταν αυτοί δεν εφαρμόζονται από τα κράτη. Οι κυρώσεις συνήθως κυμαίνονται σε διπλωματικό, εμπορικό ή οικονομικό επίπεδο.

Στις 4-4-1949 υπογράφεται στην αμερικανική πρωτεύουσα η συνθήκη της Ουάσιγκτον. Τα 12 ιδρυτικά μέλη της βορειοατλαντικής συμμαχίας (Η.Π.Α, Καναδάς, Γαλλία, Ισλανδία,

Νορβηγία, Δανία, Πορτογαλία, Μεγάλη Βρετανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Βέλγιο, Ολλανδία) υπογράφουν και συμφωνούν στην ειρηνική επίλυση των διεθνών διαφορών τους, με σκοπό τη διαφύλαξη της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.³ Η δημιουργία μιας γέφυρας επικοινωνίας μεταξύ Ευρώπης και Η.Π.Α ήταν πλέον γεγονός. Ο πρώτος γενικός γραμματέας του ΝΑΤΟ, λόρδος Ismay περιγράφει συνοπτικά την πολιτική της συμμαχίας με μια ιστορική φράση λέγοντας πως στόχος της είναι “να κρατήσει τους Ρώσους έξω, τους Αμερικάνους μέσα και τους Γερμανούς κάτω” (Κασκαρέλης, 2017). Ακολουθώντας τη κατεύθυνση αυτή το ΝΑΤΟ καλείται να συνδέσει αμυντικά τις δύο άκρες του Ατλαντικού, να γίνει ανάχωμα για τη σοβιετική ισχύ και να αποτρέψει μια νέα ανάδυση του γερμανικού πατριωτισμού που θα μπορούσε να οδηγήσει σε καταστάσεις όμοιες με αυτές που οδήγησαν στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η πολιτική και οι στόχοι της συμμαχίας ορίζονται από ένα σύντομο καταστατικό 14 άρθρων. Στα πρώτα άρθρα του καταστατικού ορίζονται οι επιδιώξεις της συμμαχίας, ήτοι η διαφύλαξη της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας μέσω της ειρηνικής επίλυσης διαφορών. Τα κράτη μέλη διαφυλάττουν την εδαφική τους ακεραιότητα, πολιτική ανεξαρτησία και ασφάλεια, μέσω της ανάπτυξης της ατομικής και συλλογικής τους αμυντικής ικανότητας. Στη περίπτωση που ένα από τα παραπάνω στοιχεία τεθούν υπό απειλή η συμμαχία επικαλείται το άρθρο 5 του καταστατικού της, το οποίο και αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο και την ουσία της συμμαχίας. Σύμφωνα με το άρθρο 5, *«η ένοπλη επίθεση απέναντι σε ένα ή περισσότερα κράτη θεωρείται επίθεση απέναντι σε όλα τα κράτη μέλη της συμμαχίας και σύμφωνα με το άρθρο 51 του χάρτη των Ηνωμένων Εθνών αναγνωρίζει σε αυτά το δικαίωμα της λήψης μέτρων ατομικής και συλλογικής άμυνας έως ότου λάβει μέτρα. Στα μέτρα που τα κράτη θα λάβουν συμπεριλαμβάνεται και η χρήση ένοπλης βίας με στόχο την αποκατάσταση και διατήρηση της ειρήνης και ασφάλειας»*⁴. (North Atlantic Treaty Organization, 1949).

Η βαρύτητα και η σημασία του άρθρου 5 αυξάνεται αν ληφθεί υπόψιν το γεγονός πως αυτό έχει ενεργοποιηθεί μόνο μια φορά⁵. Το άρθρο 6 είναι αυτό που καθορίζει γεωγραφικά τις

---

⁴ Οι δράσεις με τις οποίες τα κράτη- μέλη θα αναλάβουν δράση απέναντι σε ενδεχόμενη απειλή δεν είναι απαραίτητα η χρήση βίας ή στρατιωτικών μέσων, ούτε είναι καθολικά και ορισμένα εξ αρχής

⁵ Στον απόηχο των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου τα 18 τότε κράτη- μέλη του συμφωνούν ομόφωνα να παρέχουν πλήρη υποστήριξη στις Η.Π.Α στο πόλεμο που κήρυξαν κατά της τρομοκρατίας. Το εν λόγω εγχείρημα λάμβανε σταδιακά όλο και μεγαλύτερη έκταση, αφού η στήριξη από κράτη εκτός του ΝΑΤΟ

περιοχές στις οποίες η εκδήλωση οιασδήποτε απειλής εμπίπτει στη δικαιοδοσία του ΝΑΤΟ. Συγκεκριμένα, μια απειλή που εκδηλώνεται στην Ευρώπη, στη Βόρειο Αμερική, στα Αλγερινά εδάφη της Γαλλίας⁶, τα εδάφη της Τουρκίας ή σε κάποιο νησί υπό τη δικαιοδοσία ενός μέλους στη περιοχή του Βορείου Ατλαντικού βόρεια της περιοχής του τροπικού του Καρκίνου ή σε χερσαίες δυνάμεις, πλοία ή αεροσκάφη που υπάγονται σε κάποιο από τα μέλη, στη Μεσόγειο, τη περιοχή του Βορείου Ατλαντικού βόρεια του τροπικού του Καρκίνου (North Atlantic Treaty Organization, 1949).

Αναφορικά με την ομαλή συνύπαρξη του ΝΑΤΟ και του ΟΗΕ, καθώς επίσης και τις λοιπές διεθνείς υποχρεώσεις των χωρών που συμμετέχουν στη συνθήκη, τα άρθρα 7 και 8 διευκρινίζουν πως καμία από τις ήδη ισχύουσες και υπάρχουσες διεθνείς υποχρεώσεις των μελών της συμμαχίας, είτε αυτές αφορούν τον ΟΗΕ είτε άλλες συνθήκες ή διεθνείς οργανισμούς, δε θίγεται από τη παρούσα συνθήκη. Στα άρθρα 1 και 5 ήδη γίνεται αναφορά στον ΟΗΕ και το Συμβούλιο Ασφαλείας (άρθρο 51). Διευκρινίζοντας το ΝΑΤΟ αναλαμβάνει την υποχρέωση να ακολουθεί το χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και πως τα μέτρα που το ΝΑΤΟ λαμβάνει στα πλαίσια της συλλογικής και ατομικής άμυνας υφίσταται έως ότου το Συμβούλιο Ασφαλείας λάβει οριστικά μέτρα για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

Τα αμέσως επόμενα άρθρα ως προς τη σημασία τους για τη λειτουργία της συμμαχίας είναι τα άρθρα 10 και 12. Αυτά ορίζουν το τρόπο με τον οποίο νέα μέλη θα εισέρχονται σε αυτή. Ως προς την είσοδο νέων μελών, αφότου τα υφιστάμενα μέλη ομόφωνα συμφωνήσουν, καλούν τα νέα μέλη. Η αναθεώρηση της συνθήκης προβλέπεται από το άρθρο 12, δέκα χρόνια μετά την θέση της σε ισχύ ⁷, εφόσον τα μέλη συμφωνήσουν και όλες οι ενέργειες θα πρέπει να γίνονται υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών.

Τα λοιπά άρθρα αφορούν τη δημιουργία του Συμβουλίου του ΝΑΤΟ, γνωστό ως ΝΑΤ (North Atlantic Council) με σκοπό τη συζήτηση θεμάτων που εμπίπτουν στην εφαρμογή των αρχών του Συμφώνου⁸(άρθρο 9). Το άρθρο 11 ορίζει πως το Σύμφωνο θα επικυρωθεί και οι διατάξεις του θα υλοποιούνται από τα κράτη σύμφωνα με το συνταγματικό τους

έρχονταν. Στις 13 Σεπτεμβρίου η Ρωσία και στις 14 η Ουκρανία ανακοίνωσαν τη πλήρη στήριξή τους στο πόλεμο κατά της τρομοκρατίας.

⁶ Όταν η Συνθήκη υπεγράφη η Αλγερία αποτελούσε αποικία της Γαλλίας. Η Αλγερία ανεξαρτητοποιήθηκε από τη Γαλλία το 1962 και από το 1995 αποτελεί μέλος του «Μεσογειακού διαλόγου».

⁷ Σύμφωνα με τη συνθήκη της Ουάσιγκτον, η συνθήκη τίθεται σε ισχύ στις 24 Αυγούστου 1949 κατόπιν της επικύρωσης από όλα τα μέλη που την έχουν υπογράψει.

⁸ Το ΝΑΤ είναι το ανώτατο όργανο λήψης αποφάσεων της συμμαχίας. Αυτό μπορεί να συγκλεισθεί σε επίπεδο πρεσβευτών, υπουργών άμυνας, υπουργών εξωτερικών ή αρχηγών κρατών και η διαδικασία αυτή εποπτεύεται από το γενικό γραμματέα του ΝΑΤΟ.

δίκαιο και πως η συνθήκη τίθεται σε ισχύ, αφότου τα κράτη καταθέσουν την επικυρωμένη συνθήκη στις Η.Π.Α, οι οποίες θα τελούν χρέη γραμματέα. Το άρθρο 13 αφορά την αποχώρηση ενός κράτους μέλους από τη συμμαχία. Αυτή καθίσταται εφικτή, εφόσον η συνθήκη συμπληρώσει 20 χρόνια από την εφαρμογή της και το ενδιαφερόμενο προς αποχώρηση μέλος γνωστοποιήσει τη πρόθεση του στη κυβέρνηση των Η.Π.Α.⁹ Τέλος η συνθήκη καταγράφεται στα αγγλικά και γαλλικά και κατατίθεται στα αρχεία της κυβέρνησης των Η.Π.Α.

Συμπερασματικά, το παραπάνω καταστατικό έθεσε τα θεμέλια πάνω στα οποία η συμμαχία έμελλε να τελεσφορήσει. Ακρογωνιαίος λίθος του καταστατικού είναι το άρθρο 5 το οποίο αποτελεί δέσμευση για όλα τα κράτη μέλη, και καθιστά μια την απειλή απέναντι σε ένα κράτος, απειλή απέναντι σε όλα. Έτσι, ο δυνητικός θύτης γνωρίζει πως θα έλθει αντιμέτωπος όχι με ένα, αλλά με τριάντα κράτη. Από τη μια πλευρά, ο μικρός αριθμός άρθρων του καταστατικού δείχνει τις σαφείς και περιορισμένες εν μέρει αρμοδιότητες που η συμμαχία καλείται να αναλάβει, από την άλλη όμως θα δημιουργήσει δυσκολίες και ορισμένες ασάφειες σχετικά με την έκρυθμη λειτουργία της συμμαχίας.

Εξέλιξη NATO

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου το NATO επιτυγχάνει τους αρχικούς του στόχους αφού, δε πραγματοποιείται σύγκρουση με τη Σοβιετική Ένωση, ούτε κάποια άλλη μεγάλης κλίμακας σύγκρουση στη βορειοατλαντική περιοχή και τέλος δεν ανεδείχθησαν νέα κύματα εθνικισμού στην Ευρώπη. Σταθμοί στην ιστορία κατά το διάστημα αυτό θεωρείται ο πόλεμος της Κορέας το 1950, όπου το NATO μόλις ένα χρόνο μετά την ίδρυση του αποστέλλει στρατεύματα για τη στήριξη της Νότιας Κορέας. Στα στρατεύματα αυτά συμπεριελήφθησαν τουρκικές και ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις. Η σύμπραξη αυτή θεωρήθηκε ως δείγμα θετικής γραφής ενόψει της ένταξης τους στη συμμαχία το 1952 (Κασκαρέλης, 2017). Στη συνέχεια σημαντικό γεγονός ήταν και η κρίση της Κούβας το 1962, κατά τη διάρκεια της οποίας ο κόσμος έφτασε κοντά στο ενδεχόμενο πυρηνικού πολέμου. Τέλος ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της περιόδου αυτής ήταν η πτώση

---

⁹ Στα 72 χρόνια ζωής της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας κανένα κράτος μέλος δεν έχει αποχωρήσει ολοκληρωτικά από αυτή. Η Γαλλία αποχώρησε από το στρατιωτικό σκέλος του NATO το 1966 και επέστρεψε το 2009. Αντίστοιχα και η Ελλάδα αποχώρησε από το στρατιωτικό σκέλος το 1974 και επέστρεψε το 1980. Η γαλλική αποχώρηση ήταν απόρροια της πολιτικής του Σαρλς Ντε Γκωλ ο οποίος επεδίωκε να αναθεωρήσει τη θέση της Γαλλίας μέσα στη συμμαχία. Η ελληνική αποχώρηση από την άλλη ήταν απόρροια του Αττίλα 2 και της «αποτυχίας της Ατλαντικής Συμμαχίας να αναχαιτίσει τη Τουρκία από τη δημιουργία κατάστασης συρράξεως μεταξύ δύο συμμάχων» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει στη σχετική ανακοίνωση.

του τείχους του Βερολίνου στις 9 Νοεμβρίου του 1989, η εξέλιξη αυτή ήταν απότοκο πολιτικών εξελίξεων σε Σοβιετική Ένωση, Ουγγαρία και Πολωνία. (Φίρστεναου, 2019) Η ημερομηνία αυτή για πολλούς θεωρείται η αρχή του τέλους για τη Σοβιετική Ένωση.

Όπερ και εγένετο, το 1991 η Σοβιετική Ένωση καταρρέει και το NATO βρίσκεται μπροστά σε μια νέα πρόκληση σχετικά με το μέλλον της. Το διεθνές σύστημα υφίσταται σημαντικές αλλαγές καθώς μεταλλάσσεται σε ένα σύστημα με μια μόνο υπερδύναμη (Η.Π.Α.). Ο βασικός λόγος δημιουργίας του εξέπνευσε πλέον και πολλοί εκτιμούν πως το NATO δεν έχει ουσιαστικό λόγο ύπαρξης. Η συμμαχία έρχεται αντιμέτωπη με το δίλημμα να πάψει τη λειτουργία του, όπως έγινε με τη Κοινωνία των Εθνών το 1946, ή να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες. Τελικώς επιλέγεται η δεύτερη οδός, αυτή της προσαρμογής στις νέες συνθήκες. Τα κράτη μέλη θέλησαν η συμμαχία να αποτελεί ένα παράγοντα σταθεροποίησης στο διεθνές σύστημα και ένα εγγυητή της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, εκμεταλλευόμενη τη παρουσία των ΗΠΑ.

Το πρώτο βήμα έγινε ήδη ένα χρόνο νωρίτερα στις 19 Νοεμβρίου 1990 με την υπογραφή της Συνθήκης για τις συμβατικές δυνάμεις στην Ευρώπη (CFE) μεταξύ των τότε χωρών του NATO (Η.Π.Α, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Δανία, Ολλανδία, Βέλγιο, Ιταλία, Καναδάς, Γερμανία, Ελλάδα, Ισλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ισπανία, Τουρκία) και των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας (Βουλγαρία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία, Σοβιετική Ένωση). Η συνθήκη ανταποκρινόταν στις συνθήκες της εποχής και βασιζόταν στη πεποίθηση πως η ασφάλεια της Ευρώπης αδιαίρετη, και η ασφάλεια κάθε ευρωπαϊκού κράτους συνδέεται άρρηκτα με αυτή των άλλων κρατών (Σταϊνμαϊερ Φρανκ, 2007). Σύμφωνα με αυτή προβλεπόταν ο περιορισμός των συμβατικών όπλων¹⁰ με στόχο τη μείωση του κινδύνου έξαρσης μιας μαζικής επίθεσης συμβατικών όπλων στην Ευρώπη (Naval Treaty Implementation Program (NTIP), 2007).

Το αποφασιστικό βήμα συνέβη το 1994 με τη δημιουργία της «Σύμπραξης για την Ειρήνη» (Partnership for peace - PfP). Πρόκειται για ένα πρόγραμμα διμερούς πρακτικής συνεργασίας μεταξύ NATO και μεμονωμένων κρατών.¹¹ (NATO, 2005). Η Σύμπραξη περιελάμβανε τη συνεργασία μεταξύ κρατών τα οποία μέχρι πρότινος αποτελούσαν εχθρούς, λόγω ένταξης σε διαφορετικές συμμαχίες ή λόγω της ύπαρξης εθνικών,

---

¹⁰ Στα συμβατικά όπλα της συμφωνίας περιλαμβάνονται άρματα μάχης, τεθωρακισμένα άρματα μάχης, ελικόπτερα, αεροσκάφη, εξαίρεση αποτελούν οι ναυτικές δυνάμεις.

¹¹ Ο Αμερικανός πρόεδρος Μπιλ Κλίντον πίστευε πως η Σύμπραξη θα αποτελέσει οδό για τη πλήρη ένταξη των χωρών αυτών στο NATO (Savranskaya & Blanton, 2018).

θηρσκευτικών ή πολιτικών διαφορών¹². Μέσω κοινών δραστηριοτήτων, ανάπτυξης διαλόγου και προσπάθειας για εξεύρεση κοινών λύσεων η Σύμπραξη θα καθίστατο πετυχημένη (NATO Public Diplomacy Division, 2005). Σήμερα η Σύμπραξη για την Ειρήνη απαριθμεί 34 μέλη.

Κατά τον 21^ο αιώνα, οι προκλήσεις ασφάλειας του NATO άλλαξαν. Για να μπορέσει η Συμμαχία να ανταπεξέλθει στις ανάγκες του νέου αυτού αιώνα, αποφάσισε μέσω της συνόδου της Πράγας το 2002 να «μεταμορφωθεί¹». Το 2004, στην σύνοδο της Κωνσταντινούπολης, το NATO αποφάσισε να εντείνει τις συνεχόμενες προσπάθειες επαναπροσδιορισμού των επιχειρησιακών ικανοτήτων της Συμμαχίας. Η μεγάλη διεύρυνση της Συμμαχίας πραγματοποιήθηκε το 2004, οι διαβουλεύσεις όμως είχαν ήδη ξεκινήσει από το 1999. Λίγο πριν την εκπνοή του έτους 2001 στους κόλπους του NATO συζητούταν η είσοδος της Βουλγαρίας, Εσθονίας, Λετονίας, Λιθουανίας, Ρουμανίας, Σλοβακίας, Σλοβενίας, χώρες που έγιναν μέλη το 2004, αλλά και της Αλβανίας, Κροατίας, που έγιναν μέλη το 2009 (Κασκαρέλης, 2017). Στη Σύνοδο του 2002 κατέστη σαφής η αναγκαιότητα της Συμμαχίας να προσαρμοστεί στο νέο διεθνές σύστημα, και να συμμορφωθεί στις νέες απειλές ασφάλειας. Οι κύριες απειλές ήταν η τρομοκρατία, τα όπλα μαζικής καταστροφής και τα αποτυχημένα κράτη (failed states)¹³. Στην εν λόγω Σύνοδο Κορυφής επισημάνθηκε η αναγκαιότητα ενίσχυσης της συνεργασίας με τις χώρες του EAPC (Euro Atlantic Partnership Council) και του PfP (Partnership for Peace). Για το λόγο αυτό η Συμμαχία εισήγαγε ατομικά σχέδια δράσης προσαρμοσμένα στις ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηριστικά της κάθε χώρας με στόχο (NATO, 2002) τη διευκόλυνση των απαιτήτων για τη συνεργασία μεταρρυθμίσεων.

Κατά το 2006 στη σύνοδο της Ρίγας, το NATO επικύρωσε τόσο τις νέες επιχειρησιακές του ικανότητες, όσο και την πρόθεσή του για μια νέα παγκοσμιοποιημένη πολιτική ατζέντα. Στα πρακτικά της Συνόδου βαρύνουσα σημασία συνεχίζει να έχει η κοινή δράση, τόσο μεταξύ των μελών, όσο και μεταξύ των χωρών εκτός του NATO. Σύμφωνα με τα πρακτικά 18 κράτη εκτός της Συμμαχίας συνεργάστηκαν με αυτή, ενώ δεν ήταν λίγα αυτά που εκδήλωσαν ενδιαφέρον για μελλοντική συνεργασία. Το NATO κατάφερε να επεκτείνει το πεδίο δράσης του από το Αφγανιστάν μέχρι τα Βαλκάνια, και από τη Μεσόγειο μέχρι τη

---

¹² Από τον Απρίλιο του 2011 η συμμετοχή στις δραστηριότητες της Σύμπραξης έγιναν ανοικτές σε όλα τα κράτη μέλη της Συμμαχίας (NATO, 2020).

¹³ Ως failed states ορίζονται κράτη τα οποία δε μπορούν να ασκήσουν επικυριαρχία στα εδάφη τους και δε μπορούν να προστατέψουν τα εδάφη τους. Παραδείγματα τέτοιων κρατών αποτελούν η Υεμένη, Συρία, Σομαλία (Global Policy Forum, 2021).

Νταρφούρ. «*Το NATO παρείχε και θα συνεχίσει να παρέχει πρακτικές συμβουλές και βοήθεια σε θέματα άμυνας και ασφάλειας που σχετίζονται με τις μεταρρυθμίσεις σε χώρες και περιοχές όπου συμμετέχει το NATO*» αναφέρεται στη 12(3) των πρακτικών της Συνόδου, φανερώνοντας τη επιμονή στην ύπαρξη του NATO ως μια forum συνεργασίας και διαλόγου (NATO, 2006). Τέλος, τα παραπάνω μέτρα κρίνονται απαραίτητα και για τη καλύτερη αντιμετώπιση των νέων απειλών (τρομοκρατία, Ο.Μ.Κ).

Το 2021 η Βορειοατλαντική Συμμαχία πραγματοποίησε μία από τις σημαντικότερες έως τώρα Συνόδους Κορυφής, στις 14 Ιουνίου οι αρχηγοί των 30 κρατών μελών συναντήθηκαν στις Βρυξέλες, τη πόλη που από το 1967 και έπειτα στεγάζει τα γραφεία του NATO. Μεταξύ των θεμάτων που συζητήθηκαν ήταν, η επιστροφή των ΗΠΑ στην Ευρωατλαντική περιοχή, η απόσυρση των στρατευμάτων από το Αφγανιστάν έως την 11/9/2021, η ανάκαμψη μετά τη παγκόσμια υγειονομική κρίση, η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής ως απειλή ασφάλειας. Επιπρόσθετα θέματα της ατζέντας ήταν οι επιθετικές ενέργειες της Ρωσίας, η αυξανόμενη παγκόσμια επιρροή της Κίνας, οι νέου τύπου απειλές (υβριδικές, ασύμμετρες, κυβερνοεπιθέσεις, Ο.Μ.Κ). Η ατζέντα NATO 2030 έθεσε μια σειρά στόχων που η Συμμαχία καλείται να εκπληρώσει τα επόμενα 10 χρόνια. Στο πολιτικό πυλώνα, οι στόχοι αφορούσαν τη προάσπιση του δημοκρατικού καθεστώτος το οποίο βρίσκεται σε κρίση. Παράλληλα το NATO καλείται να διαδραματίσει ένα καίριο ρόλο στο μεταβαλλόμενο διεθνές σύστημα. Για να καταστεί αυτό εφικτό η Συμμαχία *«πρέπει να συνεισφέρει στη διαμόρφωση μιας διεθνούς τάξης βασισμένης σε κανόνες. Πρέπει να αυξηθεί ο διάλογος και η πρακτική συνεργασία με τους ήδη υπάρχοντες εταίρους, συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υποψήφιες χώρες και άλλους συνεργάτες πέραν την Ευρω-Ατλαντικής περιοχής (Αφρική, Ασία, Λατινική Αμερική)»* (NATO, 2021).

Στο πυλώνα της ασφάλειας, όπως και στις προηγούμενες Συνόδους κορυφής που μελετήθηκαν, εξέχουσα θέση συνεχίζουν να κατέχουν τα ζητήματα τρομοκρατίας, Ο.Μ.Κ, ελέγχου εξοπλισμών, εντοπισμού και αντιμετώπισης απειλών. Σε αυτά όμως έρχονται να προστεθούν και νέα ζητήματα προς αντιμετώπιση, όπως η ενεργειακή ασφάλεια, η κλιματική αλλαγή ως απειλή της ασφάλειας, η ανθρώπινη ασφάλεια και η ισότητα των φύλων, η υγειονομικές κρίσεις, η ασφάλεια στο διάστημα και τέλος οι αντιμετώπιση κυβερνοεπιθέσεων και υβριδικών απειλών. Η αντιμετώπιση των παραπάνω απειλών συνοψίζεται γύρω από τα εξής βήματα. Αρχικά αναγνώριση της υπάρχουσας απειλής ή ζητήματος. Στη συνέχεια, η προαγωγή μια παραγωγικής και ουσιαστικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της Συμμαχίας, αλλά

και όσων, εκτός αυτής, η αρωγή κρίνεται απαραίτητη. Η ιστορία της Συμμαχίας έχει αποδείξει πως η συνεργασία και ο διάλογος με τη Συμμαχία μπορεί να επιφέρει θετικά αποτελέσματα και για τις δύο πλευρές. Εξίσου σημαντικά βήματα όμως αποτελούν και η εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες, αλλά και η διδαχή από παρόμοιες καταστάσεις που κλήθηκε να αντιμετωπίσει στο παρελθόν η Συμμαχία.

Με τη Σύνοδο αυτή οι 30 ηγέτες των χωρών του ΝΑΤΟ έθεσαν παρόν επιβεβαιώνοντας τη πίστη τους στις αρχές και τους σκοπούς της Συμμαχίας και έθεσαν τους νέους στόχους που θα καταστήσουν τη Συμμαχία επίκαιρη, παρούσα και ενεργή στο διεθνές σύστημα.

Δεύτερο Μέρος- Το ΝΑΤΟ στη Μεσόγειο

Εισαγωγή για στο υποσύστημα της Μεσογείου

Με τον όρο Μεσόγειος Θάλασσα ¹⁴προσδιορίζεται η κλειστή θάλασσα που συνδέει την Ευρώπη, την Αφρική και την Ασία. Η Μεσόγειος, περιβάλλεται βόρεια από τη Πορτογαλία¹⁵, την Ισπανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, η Μάλτα την Αλβανία, τη Σλοβενία, το Μαυροβούνιο τη Κροατία, τη Βοσνία Ερζεγοβίνη, την Ελλάδα, τη Τουρκία και τη Κύπρο. Νότια, περιβάλλεται από την Αίγυπτο, τη Λιβύη, τη Τυνησία, την Αλγερία. το Λίβανος, τη Συρία, το κράτος της Παλαιστίνης, το Ισραήλ και το Μαρόκο. Η έκταση της υπολογίζεται στα 2.505.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Η Μεσόγειος έμελλε να αποτελέσει το μήλον της έριδος τόσο για τις άμεσα εμπλεκόμενες σε αυτή χώρες, όσο και για τις έμμεσα (Η.Π.Α, Ρωσία¹⁶). Ανατρέχοντας στην αρχαιότητα παρατηρείται πως ο λαός του οποίου τα πλοία κυριαρχούσαν στη Μεσόγειο είχε και τη μεγαλύτερη ισχύ, οικονομική και στρατιωτική. Με το πέρασμα των χρόνων ήλθαν στην επιφάνεια ακόμη περισσότερα ζητήματα που κατέστησαν τη Μεσόγειο ένα από τα σημαντικότερα υποσυστήματα παγκοσμίως. Τα ζητήματα αυτά είναι οι εξελίξεις των αραβικών εξεγέρσεων του 2011 και οι εξελίξεις που ακολούθησαν, όπως εμφύλιοι και εσωτερικές συγκρούσεις, η πειρατεία, το λαθρεμπόριο (όπλων και ανθρώπων), η τρομοκρατία και το εμπόριο ναρκωτικών. Στα παραπάνω ήλθε να προστεθεί και η ανακάλυψη του εξαιρετικού ενεργειακού πλούτου που η Μεσόγειος προσφέρει. Όλα τα παραπάνω συντέλεσαν στο να ξεκινήσει να τίθεται το ζήτημα της «Μεσογειακής Ασφάλειας».

Η Μεσογειακή Ασφάλεια όμως αντιλαμβάνεται διαφορετικά από τις δύο πλευρές της Μεσογείου. Η βόρεια πλευρά της Μεσογείου έχει συνδέσει την ασφάλεια με τη στρατιωτική ισχύ, σε αντίθεση με τη νότια πλευρά, αυτή των κρατών της αφρικανικής ηπείρου, που θεωρεί πως η ασφάλεια συνδέεται με την επίλυση των εσωτερικών συγκρούσεων ή με μη στρατιωτικά θέματα (Ormanci, 2000). Όσο υπάρχει αυτή η διαφοροποίηση καθίσταται δύσκολη η από κοινού αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών. Σε επίπεδο Ε.Ε η ανάπτυξη της Ευρωμεσογειακής συνεργασίας τέθηκε ως στόχος από τα πρώτα ακόμη βήματα της Ένωσης

---

¹⁴ Συμπληρωματικός όρος για τη Μεσόγειο Θάλασσα είναι και το Mare Nostrum. Ο συγκεκριμένος προσδιορισμός βρίσκει τις ρίζες του στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Η σημασία του είναι «η θάλασσά μας» εξαιτίας της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στις περιοχές που περικλείαν τη Μεσόγειο.

¹⁵ Το κράτος της Πορτογαλίας γεωγραφικά δεν ανήκει στο υποσύστημα της μεσογείου, πρακτικά όμως ανήκει στα κράτη που επηρεάζονται από τις εξελίξεις στη Μεσόγειο, επομένως συνυπολογίζεται στα μεσογειακά κράτη.

¹⁶ Κατά τη περίοδο του Ψυχρού πολέμου ο ανταγωνισμός των δύο υπερδυνάμεων εξαπλώθηκε και στις χώρες της Μεσογείου, μέσω της εμπλοκής τους στις εξελίξεις των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, του Κυπριακού και του Παλαιστινιακού.

με μια σειρά πρωτοβουλιών όπως η πρωτοβουλία 5+5 (1990)¹⁷, η διάσκεψη της Βαρκελώνης (1995) και η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία (2008). Οι προσπάθειες για συνεργασία σε επίπεδο Βορειοατλαντικής Συμμαχίας θα αναλυθούν εκτενώς παρακάτω. Έτσι λοιπόν γίνεται εμφανής η επιθυμία των δύο πλευρών της Μεσογείου για συνεργασία.

Κύρια περιφερειακά ζητήματα της Μεσογείου 1950 – 2021

Η αρχή της έρευνας για τα περιφερειακά ζητήματα της Μεσογείου θα γίνει με ζητήματα που απασχολούν τη νότια πλευρά της Μεσογείου. Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω τα προβλήματα αυτά δεν αφορούν το καθαρά πολιτικό-στρατιωτικό πυλώνα αλλά και πυλώνες όπως ο κοινωνικός (αναλφαβητισμός, διακίνηση ναρκωτικών, εμπορία ανθρώπων), ο οικονομικός (χαμηλό βιοτικό επίπεδο, ανεργία). Επίσης το σύνολο των ζητημάτων αυτών αποτελούν υπερεθνικά προβλήματα, τουτέστιν επηρεάζουν και τα υπόλοιπα κράτη πέραν αυτού από το οποίο προκαλείται. Τέλος, καταλυτικός παράγοντας για τα παραπάνω αποτελεί και η πολιτική αστάθεια που ακολούθησε των αραβικών εξεγέρσεων του 2011. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Λιβύη. Η Λιβύη εξαιτίας των ενεργειακών αποθεμάτων που διαθέτει, βασίζει την οικονομία της σχεδόν αποκλειστικά στο πετρέλαιο¹⁸. Μολαταύτα, εξαιτίας των εσωτερικών συγκρούσεων και της πολιτικής αστάθειας, στη χώρα δεν έχει επέλθει ισορροπία.

Προσφυγικό ζήτημα

Ένα ακόμη απότοκο της πολιτικής αστάθειας και των εσωτερικών συγκρούσεων είναι η μετατροπή της Μεσογείου σε μια θάλασσα προσφύγων. Πολλοί είναι αυτοί που εγκαταλείπουν τις χώρες τους σε αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής για αυτούς και τις οικογένειες τους. Οι πρόσφυγες αυτοί, πέραν της πρωτοφανούς ανθρωπιστικής κρίσης που αποτελούν, με ένα μεγάλο αριθμό από αυτούς να βρίσκουν τραγικό θάνατο. Παράλληλα, τα κύματα προσφύγων αποτελούν μια εξαιρετική «λεία» για κυκλώματα εμπορίας ανθρώπων, οργανωμένου εγκλήματος. Κατά συνέπεια, τα κυκλώματα αυτά εξαπλώνονται και στις χώρες υποδοχής

---

¹⁷ Το 1990 δημιουργήθηκε το “Φόρουμ της Δυτικής Μεσογείου” γνωστό και ως “Πρωτοβουλία 5+5”. Σε αυτό συμμετείχαν οι χώρες Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Μάλτα από ευρωπαϊκής πλευράς και οι Λιβύη, Τυνησία, Αλγερία, Μαρόκο και Μαυριτανία από αφρικανικής πλευράς. Το φόρουμ διακόπηκε εξαιτίας του αεροπορικού χτυπήματος στο Lockerbie, ενέργεια για την οποία ανέλαβε αργότερα την ευθύνη ο ηγέτης της Λιβύης Μουαμάρ Καντάφι. Αξίζει να σημειωθεί πως η πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε από τη προσπάθεια της Γαλλίας και της Ισπανίας να φέρουν μια ισορροπία. Ο λόγος ήταν η πεποίθηση περί “αποκλεισμού” των δυτικών κρατών της Ε.Ε, αφού το ενδιαφέρον είχε μετατοπιστεί προς τις ανατολικές χώρες. Άλλωστε η Γαλλία λόγω της εμπειρίας σε αυτά τα κράτη από τα χρόνια της αποικιοποίησης γνώριζε καλύτερα τις χώρες αυτές.

¹⁸ Η Λιβύη αριθμείται 19^η στη λίστα των χωρών με τα μεγαλύτερα ποσοστά ακατέργαστου πετρελαίου (CIA, 2018).

προσφύγων με την υψηλή κινητικότητα, τροφοδοτώντας και τα εγχώρια αντίστοιχα κυκλώματα. Το συγκεκριμένο εγχείρημα αποκτά ακόμη μεγαλύτερη ισχύ αν συνυπολογιστούν τα οριενταλιστικά στερεότυπα και η ισλαμοφοβία που επικρατούν στις χώρες υποδοχής λόγω της αθρόας υποδοχής προσφύγων.

Για τη καλύτερη κατανόηση του προσφυγικού φαινομένου θα γίνει μια ανάλυση περίπτωσης του προσφυγικού φαινομένου στην Ελλάδα.

Το 2016 θεωρείται η χρονιά έναρξης της προσφυγικής κρίσης για τη χώρα μας. Τη χρονιά η Ελλάδα αποτέλεσε χώρα υποδοχής μεγάλων κυμάτων προσφύγων. Οι πρόσφυγες αυτοί αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις χώρες τους σε αναζήτηση ενός καλύτερου και ασφαλέστερου μέλλοντος για τους ίδιους και τις οικογένειές τους. Σύμφωνα με στοιχεία του ελληνικού υπουργείου μετανάστευσης και ασύλου, 46% των ατόμων που εισήλθαν στην Ελλάδα, από χερσαία και θαλάσσια σύνορα, προέρχονται από Συρία, 24% από Αφγανιστάν, 15% από Ιράκ, 5% από Πακιστάν, 3% από Ιράν (1.1.2016 – 31.10.2016)¹⁹.

Η προσφυγική αυτή κρίση πέραν της ανθρωπιστικής της φύσης αποτελεί όμως και ένα φαινόμενο ασφάλειας για τη χώρας μας. Παρακάτω θα αναλυθούν οι βασικές πτυχές που καθιστούν τη προσφυγική κρίση ως απειλή ασφάλειας. Αξίζει να σημειωθεί πως η μαζική είσοδος προσφύγων στη χώρα δεν τους καθιστά αυτόματα ως απειλή ασφάλειας, αλλά μετατρέπεται υπό ορισμένες συνθήκες.²⁰

Καταρχάς, η ύπαρξη προσφυγικών ροών μπορεί να αποτελέσει αιτία έξαρσης εσωτερικών συγκρούσεων, εξαιτίας της κρίσης ταυτότητας που προκαλείται μετά από την υποδοχή και φιλοξενία προσφυγικών κυμάτων. Τα κύματα αυτά εκλαμβάνονται ως απειλή αλλοίωσης της ταυτότητας για τη κυρίαρχη πληθυσμιακή ομάδα. Ιδιαίτερα στη περίπτωση των προσφύγων από χώρες όπως Συρία, Ιράν Αφγανιστάν παρατηρείται μια σύγκρουση εθνικό-θρησκευτικών ταυτοτήτων με αποτέλεσμα τη πρόκληση ξενοφοβικών αισθημάτων από τους κατοίκους της χώρα υποδοχής. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί σε μια άνοδο της ακροδεξιάς, φαινόμενο που έχει παρατηρηθεί σε πολλές δυτικές χώρες τα τελευταία χρόνια.²¹

---

¹⁹ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, *Προσφυγική κρίση 2015-2016*, Αθήνα, (2017), διαθέσιμο στο <https://government.gov.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-2015-2016/>

²⁰ Μπόση Μαίρη, *Οι όψεις της διεθνούς ασφάλειας*, Εκδόσεις ποιότητα, Αθήνα, (2018), σελ. 394

²¹ Μπόση Μαίρη, *Οι όψεις της διεθνούς ασφάλειας*, Εκδόσεις ποιότητα, Αθήνα, (2018), σελ. 393-394

Δεύτερον, η μαζική είσοδος προσφύγων και μεταναστών στη χώρα δημιουργεί παράλληλα αίσθημα ανασφάλειας, και απογοήτευση των πολιτών απέναντι στο κράτος σχετικά με την έλλειψη αποτελεσματικότητας και ελέγχου των συνόρων.

Τρίτον, τα κύματα προσφύγων και μεταναστών για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα από πολλές πηγές εισόδου καθιστά τον έλεγχο τους δύσκολο, με αποτέλεσμα τη πιθανή είσοδο στη χώρα φορέων τρομοκρατίας.

Τέταρτον, οι πρόσφυγες που έχουν εισέλθει στη χώρα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αποτελούν άτομα σε ανάγκη που αναζητούν ένα καλύτερο μέλλον, επομένως άτομα ευαίσθητα σε εκμετάλλευση. Πολλοί είναι αυτοί που σπεύδουν να εκμεταλλευτούν την ανάγκη αυτή, με αποτέλεσμα αρκετοί πρόσφυγες να αποτελούν πηγή εκμετάλλευσης για τα κυκλώματα οργανωμένου εγκλήματος (μαστροπεία, εμπόριο ναρκωτικών, λαθρεμπόριο)²².

Τέλος, η προσφυγική κρίση προκαλεί κλονισμό στην ισορροπία δυνάμεων μεταξύ κρατών, αλλάζοντας δραστικά τη διπλωματική και οικονομική ικανότητα ενός κράτους. Τα επεισόδια που δημιουργήθηκαν στα σύνορα του Έβρου το Φεβρουάριο και το Μάρτιο του 2020 αποτελούν ένα πολύ καλό παράδειγμα για το πως προσφυγικές ροές μπορούν να αποτελέσουν υβριδική απειλή. Η Τουρκία κατάφερε να κινητοποιήσει τον ελληνικό στρατό, την αστυνομία και το λιμενικό (για τα θαλάσσια σύνορα στα νησιά του Αιγαίου), χωρίς να κινητοποιήσει τα αντίστοιχα δικά της²³.

Πολιτική αστάθεια

Αναφορικά με την οικονομική δυσπραγία, αυτή συνδέεται άμεσα με τη φύση των πολιτικών καθεστώτων της περιοχής. Στη πλειοψηφία των πολιτευμάτων, κυριαρχεί ο πολιτικός αυταρχισμός και η διαφθορά. Η στήριξη των καθεστώτων αυτών βασίζεται στην εξωτερική βοήθεια. Η εξωτερική στήριξη από μόνη της δεν αρκεί για τη βιωσιμότητα του κράτους, η οποία προϋποθέτει τη ταυτόχρονη στήριξη ενός αποτελεσματικού δημοσίου τομέα. Τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς των χωρών αυτών εξουδετερώνουν την όποια προσπάθεια οικονομικής ανάκαμψης. Τα παραπάνω οδηγούν στη διατήρηση των αυταρχικών καθεστώτων, και την αύξηση των επιπέδων φτώχειας. Σε επίπεδο πολιτικής, οδηγεί σε μεγαλύτερη διάδοση του

---

22 Καρατράντος Τ, «Πραγματικές και Δυνητικές Απειλές και η Ευρωπαϊκή Ένωση ως Παγκόσμιος Δρώντας Ασφάλειας», 2019, Πανεπιστήμιου Αιγαίου Ρόδος

23 Άγγελος Συρίγγος, διαδικτυακή εκδήλωση με τίτλο «"Υβριδικός Πόλεμος στην Ανατολική Μεσόγειο: Η Πρόκληση για την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση"»(2020), New York College,

ισλαμικού φονταμενταλισμού και τέλος μεγαλύτερο χάσμα ανάμεσα στις ηγεσίες και το κόσμο.

Οι αραβικές εξεγέρσεις του 2011, γνωστές ως αραβική άνοιξη, δε κατάφεραν να επιφέρουν την επιθυμητή πολιτική αλλαγή. Σήμερα, τα δείγματα των χωρών στις οποίες οι αραβικές εξεγέρσεις έλαβαν χώρα δεν είναι τα καλύτερα. Καμία από τις χώρες αναφοράς δεν έχει καταγράψει υψηλά ποσοστά σε όλους τους παρακάτω δείκτες²⁴ (διαφθορά, δημοκρατία, ελευθερία τύπου, βιοτικό επίπεδο, ελευθερία στο διαδίκτυο, γυναικεία δικαιώματα, ανεργία των νέων).

Παράλληλα, δε πρέπει να λησμονείται και η επίδραση της τρομοκρατίας ως καταλυτικό παράγοντα της γενικότερης αστάθειας στη περιοχή καθώς επίσης και αιτία αναπαραγωγής οριενταλιστικών στερεοτύπων και ισλαμοφοβίας.

Όπλα Μαζικής Καταστροφής (Ο.Μ.Κ)

Τα όπλα μαζικής καταστροφής (Πυρηνικά, χημικά, βιολογικά, ραδιολογικά όπλα) αποτελούν, για ένα μεγάλο μέρος των κρατών της Νότιας Μεσογείου, ζωτική προϋπόθεση για την απόκτηση κύρους την ανάδειξη τους ως περιφερειακή δύναμη (Ormanci, 2000). Οι χώρες που κατά το Ψυχρό Πόλεμο είχαν ως σύμμαχο και εγγυητή της ασφάλειάς τους τη Σοβιετική Ένωση (Ιράκ, Συρία, Λιβύη, Αλγερία) έπρεπε μετά τη πτώση της να στραφούν στις δικές τους εγχώριες δυνάμεις για την ασφάλειά τους. Στη συνέχεια, η κατοχή ΟΜΚ δίνει ένα σημαντικό πλεονέκτημα στις διακρατικές συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα στη περιοχή (Αλγερία-Μαρόκο, Αίγυπτος-Λιβύη, Ιράν-Ιράκ). Η περίπτωση του Ιράν χρίζει ιδιαίτερης μνείας, καθώς η Τεχεράνη χρησιμοποιεί τα Ο.Μ.Κ για να ισοσταθμίσει την αμφίβολη στρατιωτική της ισχύ σε ανθρώπινο δυναμικό, και να αναδειχθεί σε κυρίαρχο κράτος της ισλαμικής επανάστασης. Αυτά τα συστήματα βαλλιστικών πυραύλων δίνουν στην Τεχεράνη σημαντικό στρατηγικό βάρος στις διαπεριφερειακές σχέσεις καθώς και στις σχέσεις της με τις υπόλοιπες διεθνείς δυνάμεις. Για ένα κράτος με βλέψεις μεγάλης περιφερειακής δύναμης η ικανότητα να απειλεί πληθυσμιακά κέντρα τόσο μακριά όσο το Παρίσι ή η Μόσχα είναι ένα σημαντικό

---

²⁴ Εξαιρέση, αποτελεί η Τυνησία, η οποία έχει καταγράψει αξιοσημείωτη πρόοδο σε αρκετούς τομείς. Πιο συγκεκριμένα, έχουν μειωθεί τα επίπεδα διαφθοράς και ανεργίας των νέων, ενώ αύξηση έχει σημειωθεί στα επίπεδα δημοκρατίας, ελευθερίας στο διαδίκτυο και της θέσεως των γυναικών.

πλεονέκτημα. Ομοίως, η ικανότητα του Ιράν να συνεχίσει το ρόλο του ως το κορυφαίο αναθεωρητικό κράτος ενισχύεται από την ικανότητά του να απειλεί το ξένα εδάφη απευθείας (Tellis & Lesser, 1996).

Ενεργειακό ζήτημα

Η Μεσόγειος θάλασσα προσφέρει ένα μεγάλο πλούτο φυσικών πόρων, η εκμετάλλευση των οποίων μπορεί να επιφέρει μεγάλα έσοδα για ένα κράτος. Για τη σωστή εκμετάλλευση των φυσικών πόρων απαιτείται ο συντονισμός πολιτικής μεταξύ διαφορετικών δρώντων, η εφαρμογή μακροπρόθεσμων πολιτικών καθώς επίσης και πολιτική σταθερότητα. Τα παραπάνω γίνονται ευκολότερα κατανοητά αν συνυπολογιστεί το μεγάλο χρονικό διάστημα που χρειάζεται για τη κατασκευή των αντίστοιχων υποδομών και το μεγάλο κόστος αυτών.

Στη Μεσόγειο το ενεργειακό ζήτημα άρχισε να γίνεται ένα από τα κύρια αντικείμενα συζήτησης μετά την ανακάλυψη του κοιτάσματος υδρογονάνθρακα «Λεβιάθαν» στο Ισραήλ 2010. Γρήγορα ο τότε πρωθυπουργός του Ισραήλ Μπενιαμίν Νετανιάχου άρχισε μια σειρά διαβουλεύσεων για τη δημιουργία ενός αγωγού φυσικού αερίου που θα συνέδεε το Ισραήλ, τη Κύπρο και μέσω της Ελλάδας θα μεταφερόταν στην Ευρώπη. Το εγχείρημα αυτό ήταν αρκετά δύσκολο να πραγματοποιηθεί διότι το συνολικό κόστος του αναμενόταν μεταξύ 17-20 δισεκατομμυρίων και τα έσοδα αυτού αναμενόταν να έλθουν μετά το 2020. Η απουσία συντονισμένης πολιτικής και πολιτικής σταθερότητας στάθηκαν εμπόδια για να μη πραγματοποιηθεί αυτή η πρωτοβουλία. Στις 2-1-2020 πραγματοποιήθηκε η διακυβερνητική συμφωνία μεταξύ Ελλάδος, Ισραήλ και Κύπρου για τη δημιουργία του αγωγού East Med. Ο αγωγός αυτός όμως έγινε και αιτία νέων αναταραχών στην Ανατολική Μεσόγειο λόγω της δυσαρέσκειας από πλευράς Τουρκίας για το παραγκωνισμό της από τον αγωγό.

Ο αγωγός East Med αναμένεται να προσφέρει πολιτικά, επιχειρηματικά και οικονομικά οφέλη στις τρεις χώρες. Παράλληλα όμως θα αποτελέσει και μια λύση για τις ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης, επιτρέποντάς της την ανεξαρτητοποίησή της από τους εκ Ρωσίας φυσικούς πόρους. Έως το 2030 στην Ευρώπη αναμένεται η αύξηση της ζήτησης του φυσικού αερίου κατά 100 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα, επομένως η ανάγκη παροχής φυσικού αερίου κρίνεται επιτακτική.

Η συμβολή του NATO στα περιφερειακά ζητήματα της Μεσογείου

Από τους παράγοντες που αναλύθηκαν στο παραπάνω κεφάλαιο έγινε κατανοητό πως η Μεσόγειος αποτελεί παράγοντα σταθερότητας όχι μόνο για τα κράτη τα οποία τη περιβάλλουν αλλά και για ολόκληρο το διεθνές σύστημα. Επιπρόσθετα είναι και μια περιοχή ειδικού

ενδιαφέροντος για το NATO διότι πολλά από τα ευρωπαϊκά κράτη που η μεσόγειος βρέχει αποτελούν μέλη της Συμμαχίας (Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Ελλάδα, Τουρκία, Αλβανία, Κροατία, Σλοβενία, Μαυροβούνιο).

NATO Mediterranean Dialogue

Η αρχή για τη συνεργασία NATO και Μεσογειακών κρατών έγινε το 1994, όπου και δημιουργήθηκε το NATO Mediterranean Dialogue. Η εν λόγω πρωτοβουλία είχε ως στόχο την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ της Συμμαχίας και επτά κρατών εκτός του NATO. Τα κράτη αυτά ήταν η Αλγερία, η Αίγυπτος, το Ισραήλ, το Μαρόκο, η Τυνησία, η Ιορδανία και η Μαυριτανία. Οι στόχοι που Μεσογειακού διαλόγου ήταν η επίτευξη σταθερότητας και ασφάλειας στη περιοχή, η εκατέρωθεν κατανόηση και τέλος η εξάλειψη των παρεξηγήσεων μεταξύ των κρατών. Για να καταστούν εφικτοί οι παραπάνω στόχοι ο διάλογος βασίστηκε στις ακόλουθες αρχές :

- Η αρχή της μη διάκρισης (non discrimination)
- Self-differentiation, η αρχή της διαφοροποίησης στο σχεδιασμό, ο οποίος ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες και τα χαρακτηριστικά των κρατών.
- Inclusiveness, η αρχή της ίσης συμμετοχής των κρατών
- Two-way engagement, σύμφωνα με την οποία, ο διάλογος είναι μια "αμφίδρομη εταιρική σχέση", στην οποία το NATO αναζητά τη συμβολή των εταίρων για την επιτυχία του, μέσω μιας τακτικής διαδικασίας διαβούλευσης. δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην πρακτική συνεργασία.
- Non-imposition, σύμφωνα με αυτή την αρχή τα κράτη ελεύθερα αποφασίζουν τη συνέχιση ή μη της συνεργασίας τους με το NATO.
- Complementary and mutual reinforcement, ο διάλογος είναι ανοιχτός σε περαιτέρω συνεργασίες με φορείς (E.E, O.A.Σ.Ε).
- Diversity, η αρχή του σεβασμού στα ιδιαίτερα πολιτικά, πολιτιστικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά του κάθε κράτους (NATO, 2015).

Για τη περαιτέρω ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου δημιουργήθηκε και το Mediterranean Cooperation Group ως αρμόδιου οργάνου για τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων του διαλόγου. Στο MCG τα συνεργαζόμενα κράτη μπορούσαν να υποβάλουν τις σκέψεις τους και τις προτάσεις τους, ενώ ήταν αρμόδιο και για τη διεξαγωγή των διμερών πολιτικών διαβουλεύσεων. Το πρακτικό κομμάτι ανατέθηκε στο Πρόγραμμα Μεσογειακού Διαλόγου Εργασίας (MDWP). Το MDWP περιλαμβάνει δραστηριότητες στον τομέα της πληροφόρησης, του πολιτικού σχεδιασμού, της επιστήμης, του περιβάλλοντος και της διαχείρισης κρίσεων. Επιπρόσθετες δραστηριότητες αφορούν το σχεδιασμό αμυντικής και στρατηγικής πολιτικής, τον αγώνα κατά των ΟΜΚ και της τρομοκρατίας καθώς και καθαρά στρατιωτικές δραστηριότητες (γυμνάσια και προετοιμασία για αντιμετώπιση πάσης φύσεως

απειλών). Αξίζει επίσης να σημειωθεί η δυνατότητα των κρατών του Μεσογειακού Διαλόγου να πραγματοποιούν μεταξύ τους διασκέψεις τόσο σε διμερές όσο και σε πολυμερές επίπεδο.

NATO PA Mediterranean and Middle East Special Group (GSM)

Σκοπός της συγκεκριμένης πρωτοβουλίας ήταν να δημιουργήσει ένα φόρουμ πολιτικού διαλόγου για βουλευτές από τις χώρες του NATO και τις χώρες της Μέσης Ανατολής για να συζητήσουν ζητήματα πολιτικής και ασφάλειας, να ενισχύσουν τη συνεργασία και να επιτευχθεί σταθερότητα στη περιοχή. Αναλυτικότερα, Οι διαβουλεύσεις του GSM αφορούσαν πολιτικά, κοινωνικοοικονομικά και θέματα ασφάλειας που σχετίζονται με τη Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή και την Αραβική Χερσόνησο. Μέσω των διαβουλεύσεων θα ενισχύονταν η συνεργασία μεταξύ των χωρών -μελών του NATO και των εταίρων τους από τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική. Ιδιαίτερη έμφαση δινόταν σε ζητήματα που αφορούν τους βουλευτές των εν λόγω χωρών, όπως η πολιτική μεταρρύθμιση στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, συμπεριλαμβανομένου του ρόλου των γυναικών στις κοινωνίες της περιοχής. Επιπρόσθετα ζητήματα αφορούσαν την οικονομική μεταρρύθμιση και ανάπτυξη, της περιοχής καθώς και ενεργειακά και περιβαλλοντικά ζητήματα. Τέλος από την ατζέντα δε θα μπορούσαν να λείπουν ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος, όπως η τρομοκρατία, οι περιφερειακές εντάσεις και συγκρούσεις, η μαζική μετανάστευση και η προσφυγική κρίση και ο αντίκτυπός τους στην περιφερειακή και ευρωπαϊκή ασφάλεια (NATO parliamentary assembly, 2021).

Istanbul Cooperation Initiative

Το έτος 2004, στον απόηχο της εισβολής στο Αφγανιστάν και της δεύτερης εισβολής στο Ιράκ, το NATO αποφασίζει να υιοθετήσει μια νέα πρωτοβουλία. Η πρωτοβουλία αυτή ονομάζεται Istanbul Operation Initiative εξ' ονόματος της πόλης που έλαβε η χώρα η καθιερωμένη ετήσια σύνοδος κορυφής. Το ICA είχε ως σκοπό να εισάγει ένα νέο κεφάλαιο στην ευρω-μεσογειακή συνεργασία πραγματοποιώντας ένα άνοιγμα προς τις χώρες τις ευρύτερης μέσης ανατολής. Στο πλαίσιο αυτό κλήθηκαν σε συμμετοχή οι έξι χώρες-μέλη του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου. Τουτέστιν οι χώρες Μπαχρέιν, Κατάρ, Κουβέιτ, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Σαουδική Αραβία και το Ομάν. Από αυτές οι πρώτες τέσσερις αποδέχτηκαν τη πρόταση και απεδείχθησαν πολύτιμοι αρωγοί στις συμμαχικές επιχειρήσεις στη περιοχή, ενώ η Σαουδική Αραβία και το Ομάν αρνήθηκαν τη πρόταση να προσχωρήσουν, διατήρησαν όμως την ιδιότητα του προσκεκλημένου μέλους και της κατά περίπτωση συνεργασίας με το NATO. Αξίζει να συμπληρωθεί όμως ότι η νέα πρωτοβουλία ήλθε να συμπληρώσει τις ήδη υπάρχουσες και όχι να τις αντικαταστήσει. Στους υπόλοιπους τομείς το ICA είναι πανομοιότυπο με το μεσογειακό

διάλογο, αναφορικά με τις αρχές, τις διαδικασίες τις δράσεις, και τη προσέγγιση απέναντι στα Μεσογειακά κράτη.

Operation Active Endeavour/Sea Guardian

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η μοναδική φορά που η Συμμαχία έκανε επίκληση στο άρθρο 5 μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Από εκεί και έπειτα αρχίζει η πόλεμος κατά της τρομοκρατίας. Για το σκοπό αυτό το φθινόπωρο του 2001 αρχίζει μια επιχείρηση εποπτείας της Μεσογείου για τρομοκρατικές ενέργειες. Οι αρχές του Active Endeavour ήταν, η συνεχής εποπτεία της Μεσογείου, υποστήριξη της θαλάσσιας αντιτρομοκρατίας και η δημιουργία συνθηκών ασφάλειας και σταθερότητας στη Μεσόγειο. Η συνεχής παρουσία πολεμικών πλοίων στα μεσογειακά ύδατα συνέβαλε και σε άλλους τομείς όπως η ασφάλεια των εμπορικών και ενεργειακών οδών. Πολύτιμοι αρωγοί σε αυτή την επιχείρηση ήταν οι χώρες του Μεσογειακού διαλόγου καθώς και άλλες χώρες εκτός του NATO, ιδιαίτερα μετά το 2004. Η επιχείρηση ενέτεινε τη συνεργασία με επτά από τα κράτη της ευρύτερης Μεσογείου (Αλγερία, Ισραήλ, Αίγυπτος, Ιορδανία, Μαυριτανία, Μαρόκο και Τυνησία). Πλοία και ελικόπτερα του NATO παρενέβησαν επίσης σε αρκετές περιπτώσεις για να σώσουν πολίτες σε πετρελαιοπηγές και ναυάγια, σώζοντας τη ζωή αρκετών εκατοντάδων ανθρώπων με την πάροδο του χρόνου. Η επιχείρηση Active Endeavour ολοκληρώθηκε το 2016, όπου και τη διαδέχθηκε η επιχείρηση Sea Guardian. (North Atlantic Treaty Organization, 2016). Το Sea Guardian περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα επιχειρήσεων ναυτικής ασφάλειας (Maritime Security Operation-M.S.O), ακολουθώντας τις ίδιες αρχές και σκοπούς με το προκάτοχό του προσθέτοντάς και μερικά ακόμη. Πιο συγκεκριμένα, οι τέσσερις αρχές του είναι η υποστήριξη της ελεύθερης ναυσιπλοΐας, η αποτροπή στη θάλασσα, η καταπολέμηση της διάδοσης όπλων μαζικής καταστροφής και η προστασία δομών ζωτικής σημασίας (North Atlantic Treaty Organization, 2021).

NATO De-Confliction Mechanism

Η τελευταία και πιο πρόσφατη πρωτοβουλία του NATO, αφορούσε την αποφυγή εντάσεων στην Ανατολική Μεσόγειο. Το NATO De-confliction Mechanism ήταν μια πρωτοβουλία του γενικού γραμματέα του NATO Jens Stoltenberg για να δώσει λύση στις ελληνοτουρκικές εντάσεις που έλαβαν χώρα το καλοκαίρι του 2020. Ο μηχανισμός αποκλιμάκωσης προέβλεπε τη δημιουργία ενός καναλιού επικοινωνίας μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας μέσω του οποίου θα οι μεταξύ τους εντάσεις θα λυνόταν. Ο κ. Stoltenberg είχε δηλώσει «ο μηχανισμός αυτός μπορεί να βοηθήσει στη δημιουργία ενός εύφορου εδάφους για διπλωματικές προσπάθειες επίλυσης

της υποκειμένης διαφοράς» (North Atlantic Treaty Organization, 2020). Παρόμοια πρακτική έχει επαναληφθεί στο παρελθόν μεταξύ των Η.Π.Α και της Ρωσίας στη Συρία.

Συμπεράσματα

Το NATO από τη δημιουργία του μέχρι και σήμερα αποτελεί ένα από τα κύρια υποκείμενα και διαμορφωτές του διεθνούς συστήματος. Κατά τη δημιουργία του το 1949 ο ρόλος ο οποίος κλήθηκε να παίξει ήταν καθαρά στρατιωτικός και αποτρεπτικός, χωρίς βλέψεις για ένα μεγάλο υπερεθνικό οργανισμό. Βάση αυτών των δεδομένων κατά τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου το NATO επιτυγχάνει τις επιδιώξεις του περί αποτροπής της Σοβιετικής επικράτησης χωρίς να υπάρξει ένοπλη σύρραξη μεταξύ των υπερδυνάμεων. Μετά τη κατάρρευση της ΕΣΣΔ επέρχεται η πρώτη μεγάλη μεταβολή του διεθνούς συστήματος και το NATO αποφασίζει να αλλάξει δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στο πολιτικό διάλογο, τη διπλωματία και συνεργασία μεταξύ κρατών. Ο χαρακτήρας του αλλάζει με βλέψεις για ένα παγκόσμιο forum κρατών με στόχο την εγγύηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Κομμάτι αυτού του ρόλου γίνεται και η αντιμετώπιση των νέων απειλών ασφάλειας, όπως ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας και οι λοιπές νέες απειλές ασφάλειας, όπως οι ασύμμετρες και υβριδικές απειλές, οι κυβερνοεπιθέσεις η κλιματική αλλαγή και οι προσφυγικές ροές. Παράλληλα η τεχνολογική εξέλιξη έρχεται να προσδώσει νέο χαρακτήρα στις ήδη γνωστές προκλήσεις ασφάλειας, όπως το οργανωμένο έγκλημα, το εμπόριο ναρκωτικών και η διασπορά ΟΜΚ.

Αναφορικά με τις δράσεις του NATO στη Μεσόγειο, το NATO όρισε μαζί με τα συνεργαζόμενα κράτη, ορισμένους στόχους που αφορούσαν τη πολιτική σταθερότητα και την ομαλή ανάπτυξη πολιτικού διαλόγου. Δεδομένων αυτών των στόχων και της κατάστασης που επικρατεί ακόμη και σήμερα στη Μεσόγειο, εύκολα βγαίνει το συμπέρασμα πως οι στόχοι αυτοί δεν εκπληρώθηκαν. Για την αποτυχία αυτή οφείλεται μια σειρά παραγόντων όπως λάθη στο σχεδιασμό των δράσεων, έλλειψη αποφασιστικότητας από πλευράς της συμμαχίας ή ορισμένοι αστάθμητοι παράγοντες. Ένα λάθος που έκανε το NATO ήταν κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού του μεσογειακού διαλόγου ήταν η επιλογή να μη συμπεριλάβει τις χώρες Λίβανο, Συρία και Λιβύη, χώρες που δε χαρακτηρίζονται ως φιλοδυτικές. Αποτέλεσμα αυτού ήταν ο σχεδιασμός να είναι ημιτελής, μην υπολογίζοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των κρατών αυτών, παραγκωνίζοντάς τα. Άλλη μια αδυναμία της συμμαχίας ήταν η έλλειψη αποφασιστικότητας στο De-confliction mechanism μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Στη περίπτωση αυτή για τη μεγαλύτερη δυνατή επιτυχία της πρωτοβουλίας θα έπρεπε η συμμαχία να αναλάβει η ίδια την ομαλή διεξαγωγή των συνομιλιών και όχι να δημιουργήσει απλώς ένα

κανάλι επικοινωνίας μεταξύ των δύο χωρών. Τέλος τους αστάθμητους παράγοντες δε μπορεί να μη προσμετρηθούν οι αραβικές εξεγέρσεις του 2011, οι οποίες ανέτρεψαν το status quo. Άξιο αναφοράς είναι πως πολλά από τα κράτη στα οποία έλαβαν χώρα οι αραβικές εξεγέρσεις δεν έχουν καταφέρει μέχρι σήμερα να επιτύχουν πολιτική σταθερότητα στο εσωτερικό τους.

Πρέπει όμως να πιστωθεί στις επιτυχίες των δράσεων αυτών οι επιχειρήσεις active endeavor και sea guardian οι οποίες κατόρθωσαν τη συνεχή παρουσία και εποπτεία της Μεσογείου θάλασσας. Οι επιχειρήσεις μπορεί να ξεκίνησαν από το πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, σταδιακά όμως επέκτειναν τις δραστηριότητες τους στο περιορισμό της πειρατείας, τον ΟΜΚ, του εμπορίου ναρκωτικών κ.α. Μπορεί οι δραστηριότητες αυτές να μην έχουν εκλείψει πλήρως, όμως έχει σημειωθεί αξιοσημείωτη πρόοδος.

Το Active Endeavour ενίσχυσε σε μεγάλο βαθμό τα επίπεδα τεχνολογίας, την αποτροπή της θαλάσσιας τρομοκρατικής δραστηριότητας στη Μεσόγειο Θάλασσα. Αυτή η εμπειρογνωμοσύνη ήταν σχετική με τις ευρύτερες διεθνείς προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και, ιδίως, τη διάδοση και τη λαθρεμπόριο όπλων μαζικής καταστροφής, καθώς και την ενισχυμένη συνεργασία με χώρες εκτός του NATO και πολιτικές υπηρεσίες (North Atlantic Treaty Organization, 2016).

Συμπερασματικά, το συνεχώς μεταλλασσόμενο διεθνές σύστημα τείνει να γίνει πολυπολικό. Σε αυτό το πολυπολικό διεθνές σύστημα το NATO έχει θέση, καθώς δίνει φωνή σε μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος (ΗΠΑ, Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο), ενώ αποτελεί forum διαλόγου και διπλωματίας για διαφορετικά κράτη τόσο εντός, όσο και εκτός συμμαχίας. Μεγαλύτερη αποφασιστικότητα και προσαρμοστικότητα στις εκάστοτε συνθήκες είναι στοιχεία που θα ενισχύσουν ακόμη περισσότερο την ισχύ και το ρόλο της Συμμαχίας.

Πηγές

Τεκμηρίωση

North Atlantic Treaty Organization. (1949). *The North Atlantic Treaty*. Washington DC: NATO.

NATO. (2002). Prague Summit Declaration. *Σύνοδος Κορυφής NATO 2002*. Prague: North Atlantic Treaty Organization. Ανάκτηση 7 28, 2021, από https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?

NATO. (2006). Riga Summit Declaration. *Σύνοδος Κορυφής NATO 2006*. Ρίγα. Ανάκτηση από https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_37920.htm

Βιβλιογραφία

CIA. (2018). *The World Factbook*. Ανάκτηση από Τοποθεσία web της CIA: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/crude-oil-production/country-comparison>

Global Policy Forum. (2021). Failed states. New York. Ανάκτηση από <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/failed-states>

History.com. (2009, 12 16). Marshall Plan. History.com. Ανάκτηση 3 13, 2021, από <https://www.history.com/topics/world-war-ii/marshall-plan-1>

Jackson, R., & Sorensen, G. (2006). *Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων*. Αθήνα: Gutenberg.

John, Y. W. (2002). *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991: Πολιτική Ιστορία*. Αθήνα: Πατάκη.

NATO. (2005). Ασφάλεια μεσω Σύμπραξης. Βρυξέλλες, Βέλγιο. Ανάκτηση 5 27, 2021, από <https://www.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-gr.pdf>

NATO parliamentary assembly. (2021, 6 24). Mediterranean and Middle East Special Group (GSM). Ανάκτηση 8 24, 2021, από <https://www.nato-pa.int/content/mediterranean-and-middle-east-special-group-gsm>

NATO. (2015, 2 13). *NATO Mediterranean Dialogue*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm?

NATO. (2021). Brussels Summit Communiqué. *Σύνοδος Κορυφής NATO Βρυξέλες 2021*. Βρυξέλες: NATO. Ανάκτηση 7 29, 2021, από https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm

NATO. (2020, 3 23). Partnership for Peace programme. Brussels.

NATO Public Diplomacy Division. (2005). *NATO*. Ανάκτηση από nato.int: <https://www.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-gr.pdf>

Naval Treaty Implementation Program (NTIP). (2007, 8 3). Treaty on Conventional Forces in Europe (CFE). Arlington, Virginia, USA. Ανάκτηση από https://web.archive.org/web/20070803093723/http://www.ntip.navy.mil/conventional_forces_europe.shtml

North Atlantic Treaty Organization. (2016, 10 27). *nato.int*. Ανάκτηση 8 25, 2021, από Operation Active Endeavour (Archived): https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_7932.htm

North Atlantic treaty Organization. (2017, 1 30). North Atlantic Cooperation Council (NACC) (Archived). Brussels, Belgium. Ανάκτηση από https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69344.htm

North Atlantic Treaty Organization. (2020, 10 1). *nato.int*. Ανάκτηση 8 25, 2021, από Military de-confliction mechanism between Greece and Turkey established at NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_178523.htm

North Atlantic Treaty Organization. (2021, 17 5). *nato.int*. Ανάκτηση από Operation Sea Guardian: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136233.htm

Ormanci, B. (2000). *MEDITERRANEAN SECURITY CONCERNS*. Ανάκτηση από NATO: <https://www.nato.int/acad/fellow/98-00/ormanci.pdf>

Orwell, G. (1945). You and the Atom bomb. The Orwell foundation. Ανάκτηση από <https://www.orwellfoundation.com/the-orwell-foundation/orwell/essays-and-other-works/you-and-the-atom-bomb/>

Savranskaya , S., & Blanton, T. (2018, 3 16). NATO Expansion: What Yeltsin Heard. Washington, USA.

Tellis, A. J., & Lesser, I. O. (1996). *Strategic Exposure: Proliferation Around the Mediterranean*. Rand.

Κασκαρέλης, Β. (2017). *Η τέλεια καταγίδα, το NATO μετά την 11η Σεπτεμβρίου*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μπότσιου, Κ. Ε. (2011). Από τον απομονωτισμό στη διεθνή συνεργασία. *Η καθημερινή*.

Σταϊνμαϊερ Φρανκ, Κ. Μ. (2007, 11 1). Η Ευρώπη, η ασφάλειά της και οι ρωσικές προειδοποιήσεις. *Η καθημερινή*. Ανάκτηση 5 18, 2021, από <https://www.kathimerini.gr/world/303065/i-eyropi-i-asfaleia-tis-kai-oi-rosikes-proeidopoiiseis/>

Στεφανίδης, Γ. (2020). Το σχέδιο Μάρσαλ και η σημερινή κρίση. *Liberal.gr*. Ανάκτηση από <https://www.liberal.gr/apopsi/to-schedio-marsal-kai-i-simerini-krisi/305466>

Φίρστεναου, Μ. (2019, 11 9). Τι οδήγησε στην Πτώση του Τείχους του Βερολίνου;. (Γ. Στέφανος, Επιμ.) Βόννη, Γερμανία. Ανάκτηση 5 14, 2021, από <https://www.dw.com/el/%CF%84%CE%B9-%CE%BF%CE%B4%CE%AE%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B5-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CF%84%CF%8E%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%B5%CE%AF%CF%87%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B2%CE%B5%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CE%>